

Pi of the Sky

Roboty w poszukiwaniu błysków na niebie

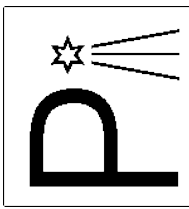
Aleksander Filip Żarnecki

Wydział Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego

XXXV Zjazd PTA

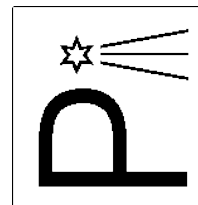
Gdańsk, 12 września 2011

Plan prezentacji

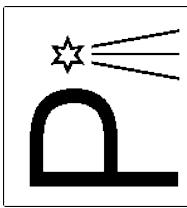
- Wprowadzenie
 - błyski gamma i strategie ich obserwacji
- Pi of the Sky
 - koncepcja projektu
 - aparatura prototypowa i najważniejsze wyniki
 - nowe obserwatoria w Chile i Hiszpanii
 - kierunki rozwoju
- Sieć teleskopów-robotów GLORIA

Błyski gamma

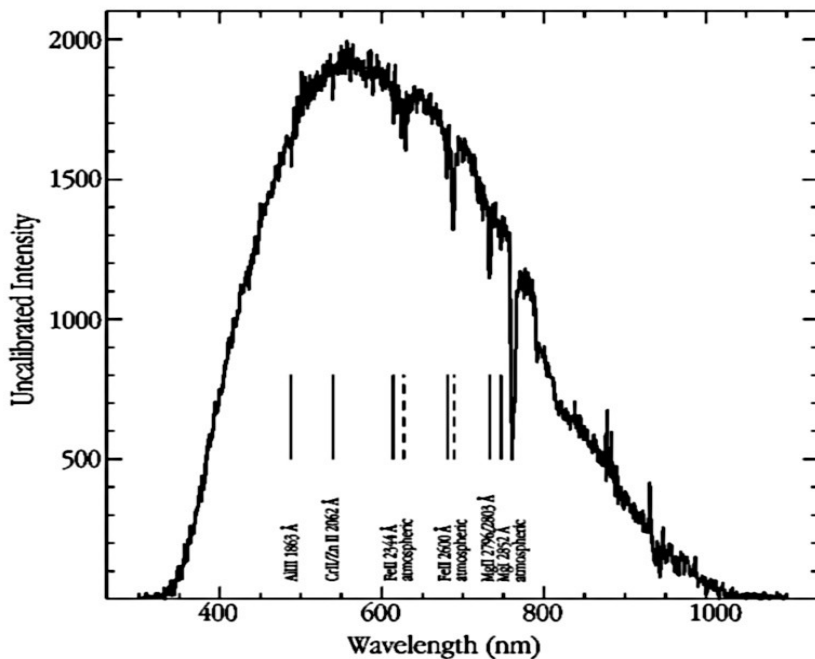

- Gamma Ray Bursts (GRB)
krótkie (<1000 s), silne, nie powtarzające się
rozbłyski promieniowania γ pochodzące z
punktowych źródeł na niebie
- Obserwowane w bardzo szerokim zakresie
widma, od fal radiowych do fotonów \sim GeV
- Odkryte w 1967 roku przez amerykańskie
satelity szpiegowskie Vela
 - pierwsza publikacja w roku 1973

Błyski gamma

- Błyski gamma dochodzą z odległości kosmologicznych
 - Najdalszy błysk: GRB090423 ($z=8.2$, $r=13.1\text{Gly}$)

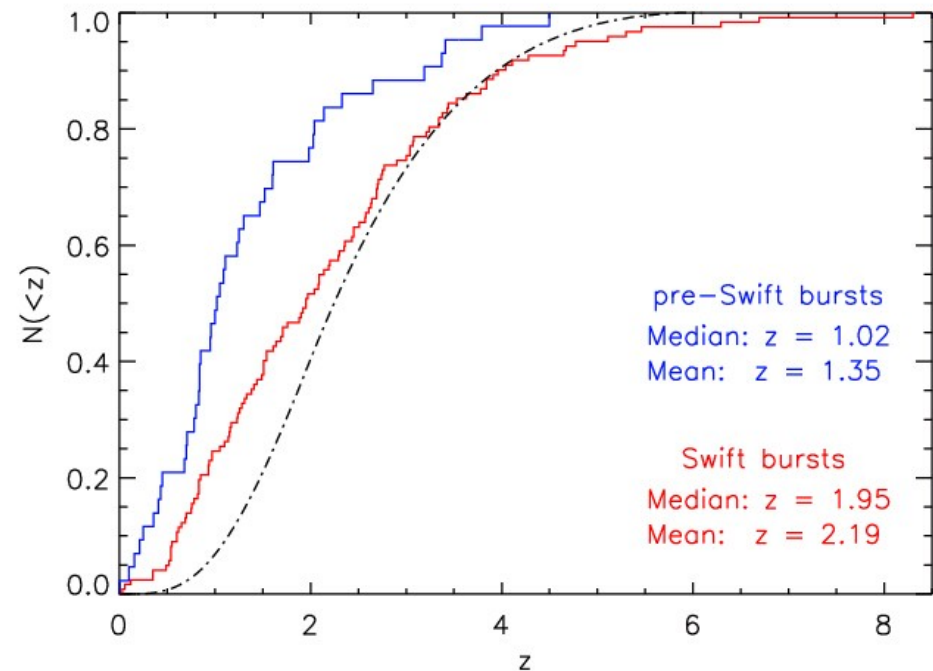
Spectrum of GRB 990510 Afterglow
(VLT/ANTU + FORS1)

ESO PR Photo 22f/99 (18 May 1999)

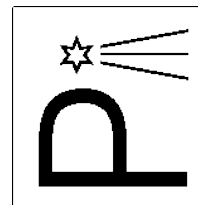
© European Southern Observatory

P. Jakobsson *et al.*, updated August 2010

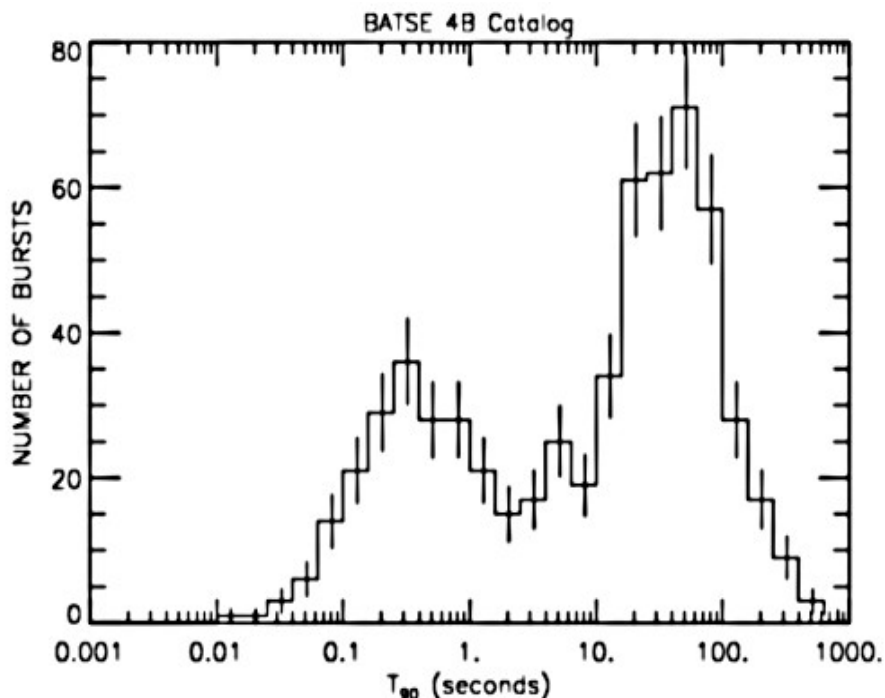

Błyski gamma

- Dwie klasy błysków

Twardość widma (stosunek liczby zliczeń w przedziale energii 300-100keV do liczby zliczeń w przedziale energii 25-100keV) vs czas błysku

T_{90} – czas w którym rejestrowane od 5% do 95% zliczeń

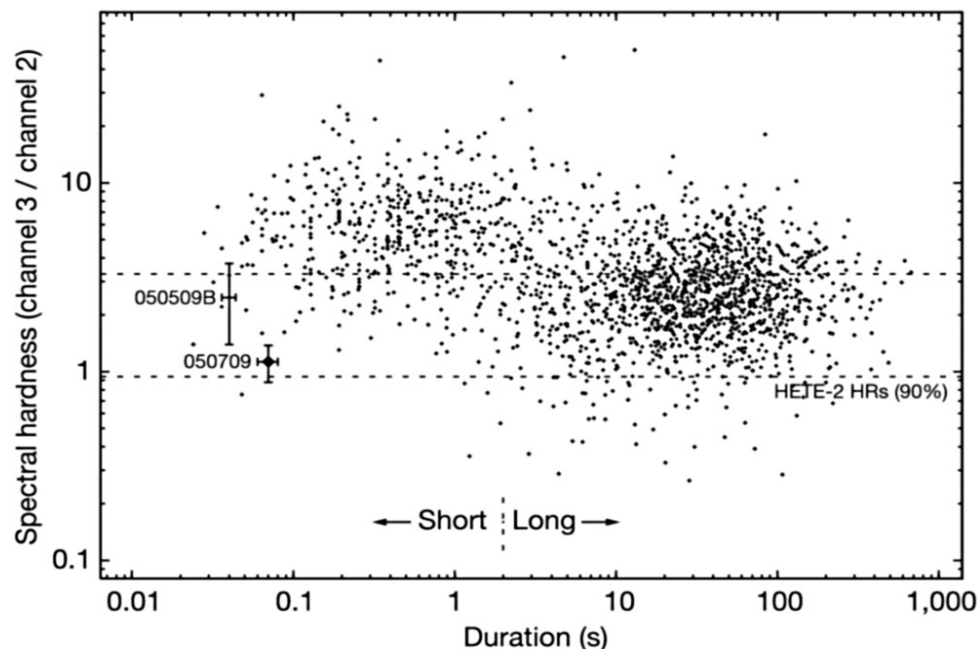
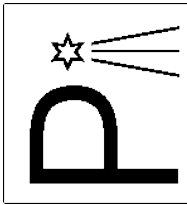

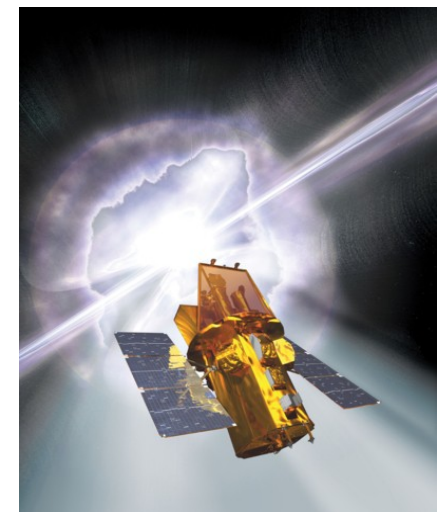
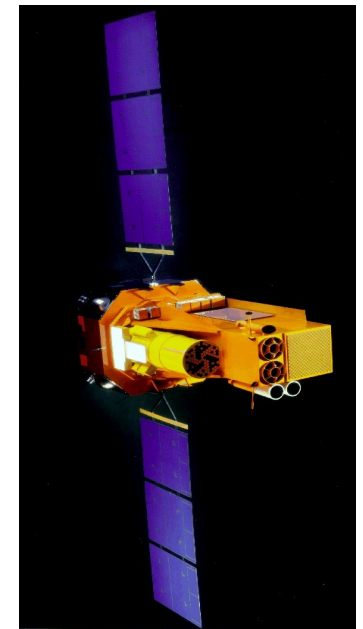
Figure 1 | The classic BATSE duration-spectral hardness diagram¹.

krótkie błyski: <2s, twarde widmo zderzenie dwóch gwiazd neutronowych
długie błyski: >2s, miękkie widmo zapaść hipernowej do czarnej dziury

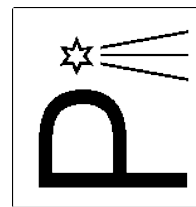
Błyski gamma

- Obecnie GRB wyszukiwane przez satelity
 - Integral (2002)
pole widzenia $30^\circ \times 30^\circ$, 3 keV – 10MeV
 - SWIFT (2004)
pole widzenia 1.5 sr, 0.1-150 keV
 - FERMI (2008)
pole widzenia 2 sr, 10 keV-300 GeV
- Informacja z satelitów automatycznie rozsyłana do obserwatoriów –
GRB Coordinate Network **GCN**

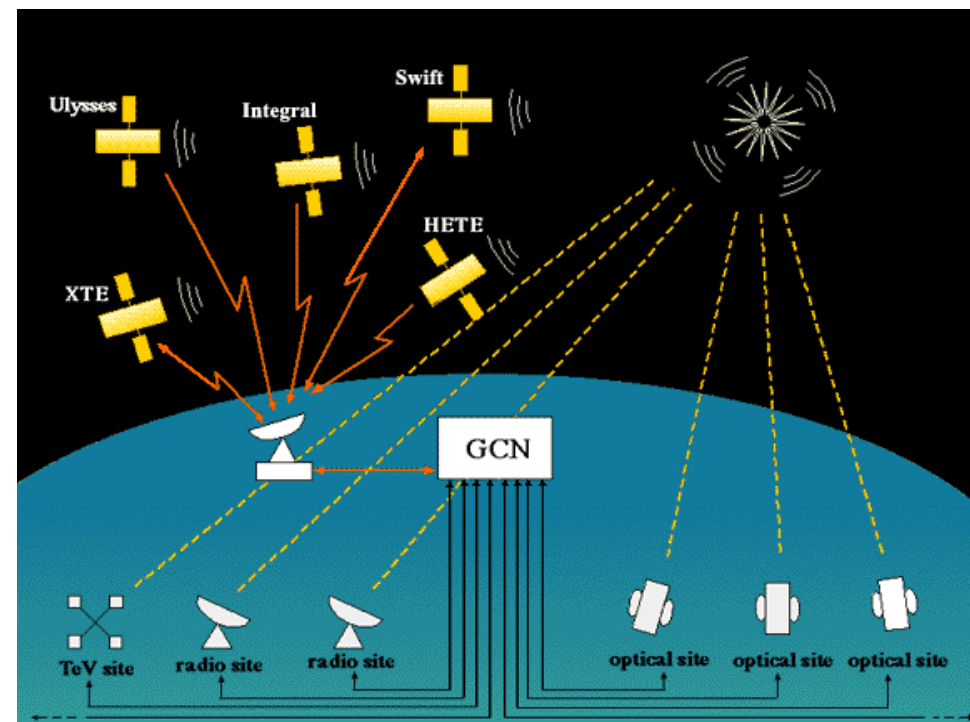

Błyski gamma

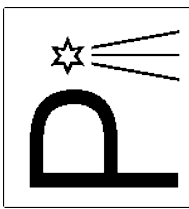

- Strategia pomiarów (w odpowiedzi na alert GCN)
 - szybkie zrobotyzowane teleskopy poszukują poświaty optycznej – dokładna pozycja
 - duże teleskopy dokonują dalszych pomiarów

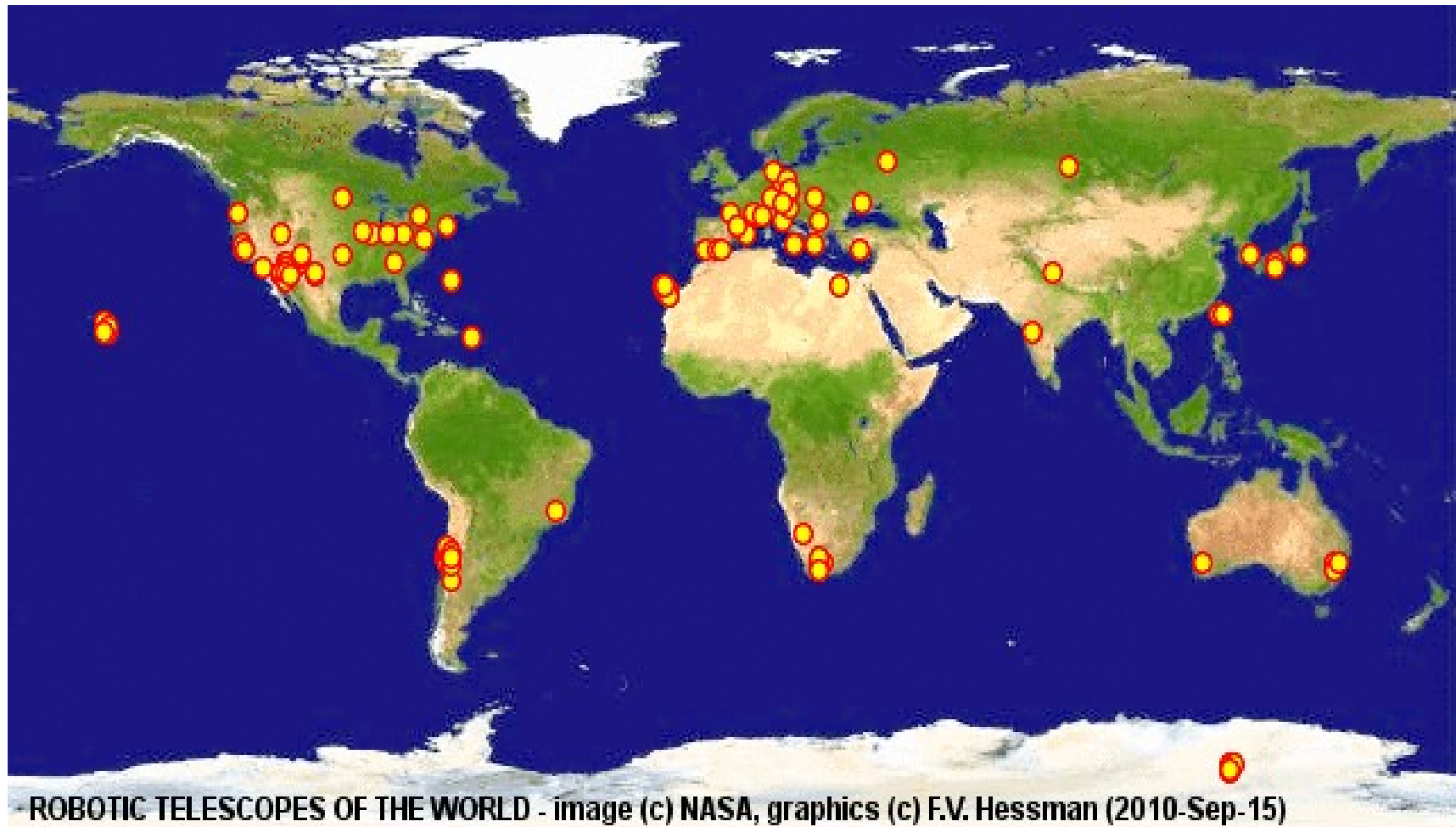
- Opóźnienie obserwacji
 - przetwarzanie i transmisja informacji z satelitów
 - czas dojazdu do pozycji GRB

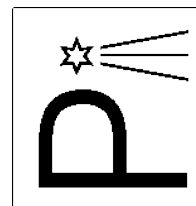
Błyski gamma

- Na świecie jest ponad 150 zrobotyzowanych teleskopów, ponad 30 reaguje na alerty GCN

Błyski gamma

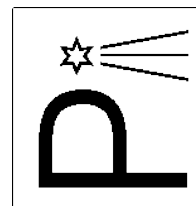

- Mimo to tylko w pojedynczych przypadkach udało się zaobserwować właściwy błysk w zakresie optycznym
 - czas dojazdu < czasu trwania błysku

Telescope	GRB	T90 (s)	Δ Opt (s)	Peak mag.	Δ Peak (s)	Ref.
ROTSE-I	990123	63	22	8.95	29	GCN 205
ROTSE-IIIb	041219A	520	74	14.9	2880	GCN 2868
Watcher	060526	275.2	36	15.5	112	GCN 5165
PROMPT	060607A	100	40	14.5	140	GCN 5236
Watcher	060904B	172	62	17.1	507	GCN 5510
TORTORA, Pi	080319B	50	0	5.3	23	GCN 7502
Watcher	080905B	128	43	15.8	75	GCN 8207

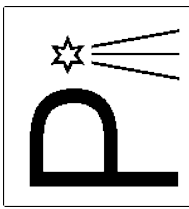
Highlight Results from the Watcher Robotic Telescope, S. Meehan et al.
Second Workshop on Robotic Autonomous Observatories, Malaga 2011

Pi of the Sky

- Projekt powstał z inspiracji prof. B. Paczyńskiego
 - Proponowana nowa strategia pomiarów
 - ciągła obserwacja optyczna dużego obszaru nieba
 - obserwacja miejsca błysku jeszcze przed błyskiem
 - duża rozdzielczość czasowa
 - porównywalna z czasem trwania błysku
 - własny algorytm rozpoznawania błysków “on-line”
 - identyfikacja niezależna od satelitów
- podjęcie wzorowane na fizyce cząstek elementarnych

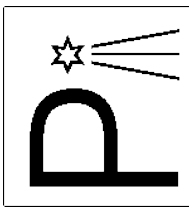
Pi of the Sky

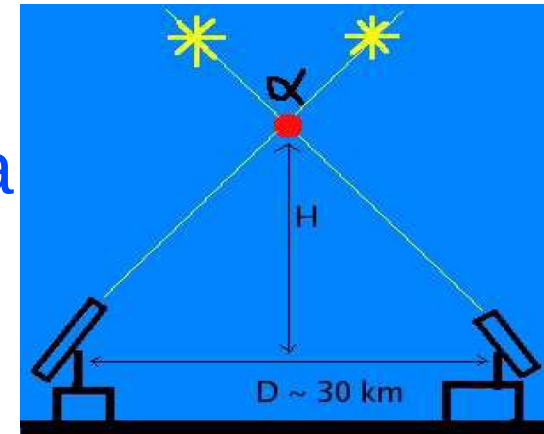
- Zespół:
 - Narodowe Centrum Badań Jądrowych
dawniej Instytut Problemów Jądrowych (G.Wrochna)
 - Centrum Fizyki Teoretycznej PAN (L.Mankiewicz)
 - Wydział Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego,
Instytut Fizyki Doświadczalnej (A.F.Żarnecki)
życzliwe wsparcie Obserwatorium Astronomicznego UW
 - Wydziały Fizyki i Elektroniki PW
 - Centrum Badań Kosmicznych PAN

Współpraca: firma Creotech

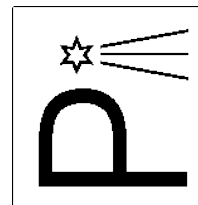
Pi of the Sky

- Koncepcja detektora
 - wykorzystanie komercyjnych obiektywów fotograficznych
⇒ duże pole widzenia, umiarkowane koszty
 - czułe CCD + niskoszumowa elektronika
⇒ zasięg + rozdzielczość czasowa $\sim 10s$
 - **2 zestawy** po 16 kamer monitorują $\sim 2sr$
⇒ duża szansa, że błysk w polu widzenia
⇒ **paralaksa**: odrzucanie tła od satelitów
 - dedykowany montaż paralaktyczny
⇒ szybki „dojazd” do błysku, precyzyjne śledzenie
 - niezawodność i w pełni autonomiczna praca
⇒ system powinien działać bez udziału człowieka

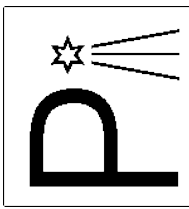
Pi of the Sky

Program badawczy:

- Poszukiwanie błysków optycznych z GRB
- Badanie innych zmiennych zjawisk na niebie:
 - poszukiwanie wybuchów nowych i supernowych, gwiazd rozbłyskowych
 - identyfikacja, pomiar parametrów i katalogowanie gwiazd zmiennych o krótkich okresach zmienności
 - monitorowanie interesujących obiektów, także wskazywanych przez inne grupy (obserwacje „na życzenie”)
 - wyszukiwanie i katalogowanie „śmieci kosmicznych”

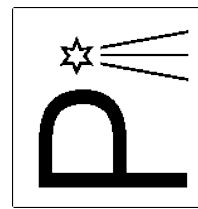
Prototyp

- Las Campanas Observatory w Chile 2004 - 2009

Pi of the Sky

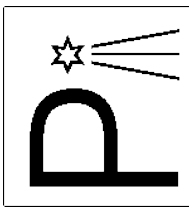

Prototyp zainstalowany w VI 2004
nowe obiektywy od VI 2006

- 2 kamery CCD 2000×2000 pikseli
- obiektywy Canon f=85mm, d=f /1.2
- wspólne pole widzenia $20^\circ \times 20^\circ$
- 10 s ekspozycje, zasięg $\sim 11^m$
do 13^m na sumach po 20 zdjęć
- w pełni autonomiczna praca
także diagnostyka, wykrywanie i
naprawianie znanych problemów
- nadzór przez internet

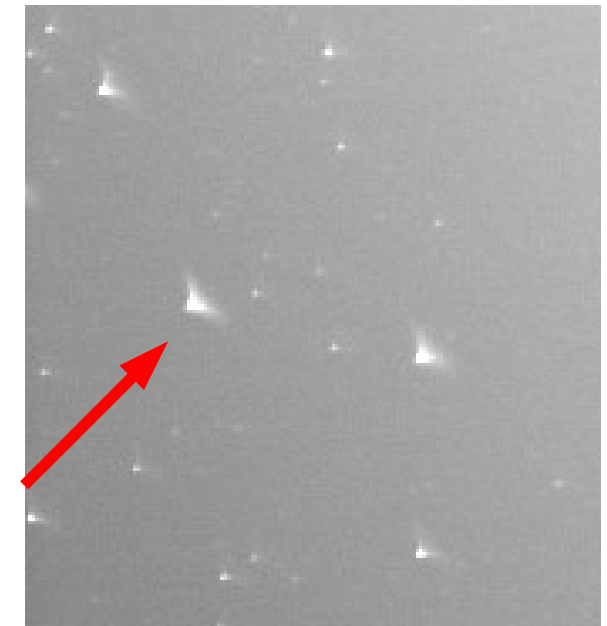
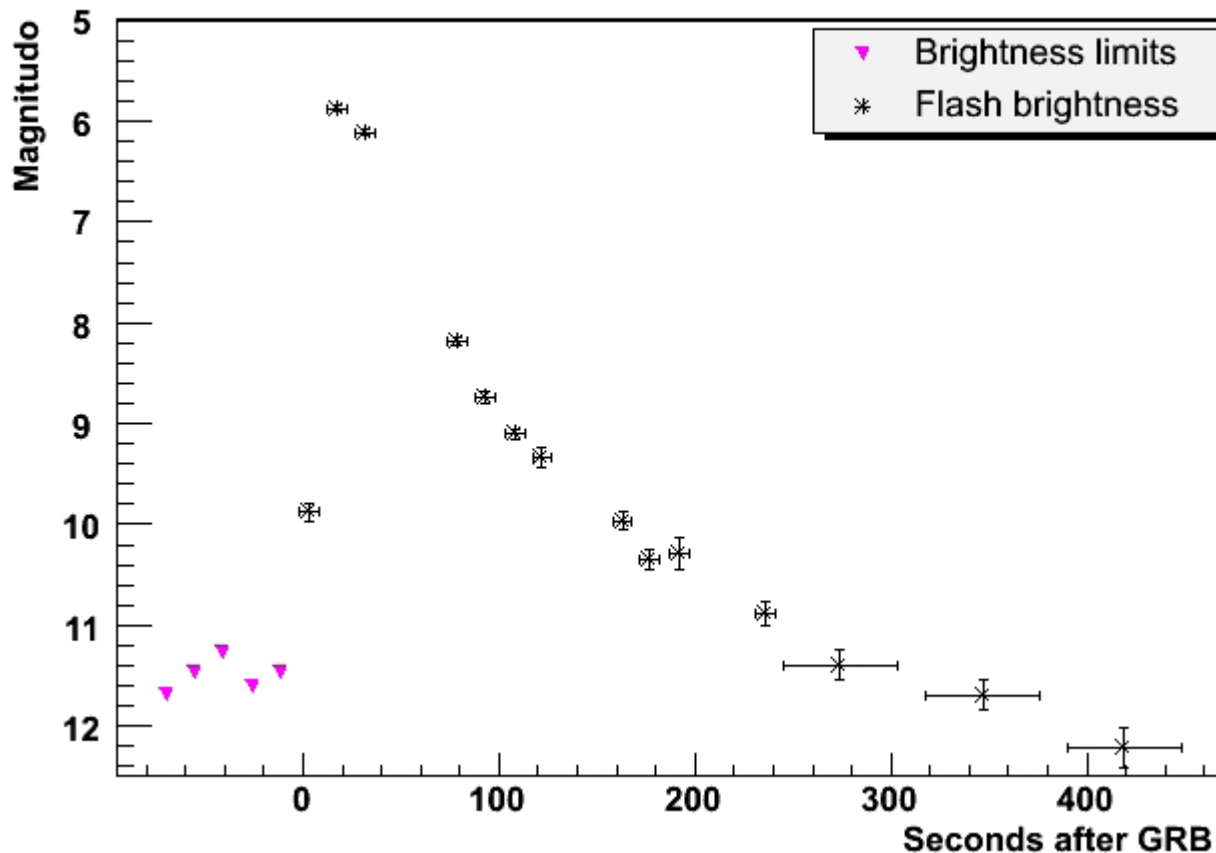

GRB080319B

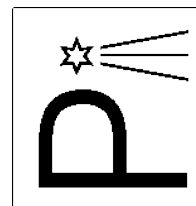

- Najjaśniejszy optycznie zaobserwowany GRB
 - najwcześniejsza obserwacja optyczna z „Pi of the Sky”

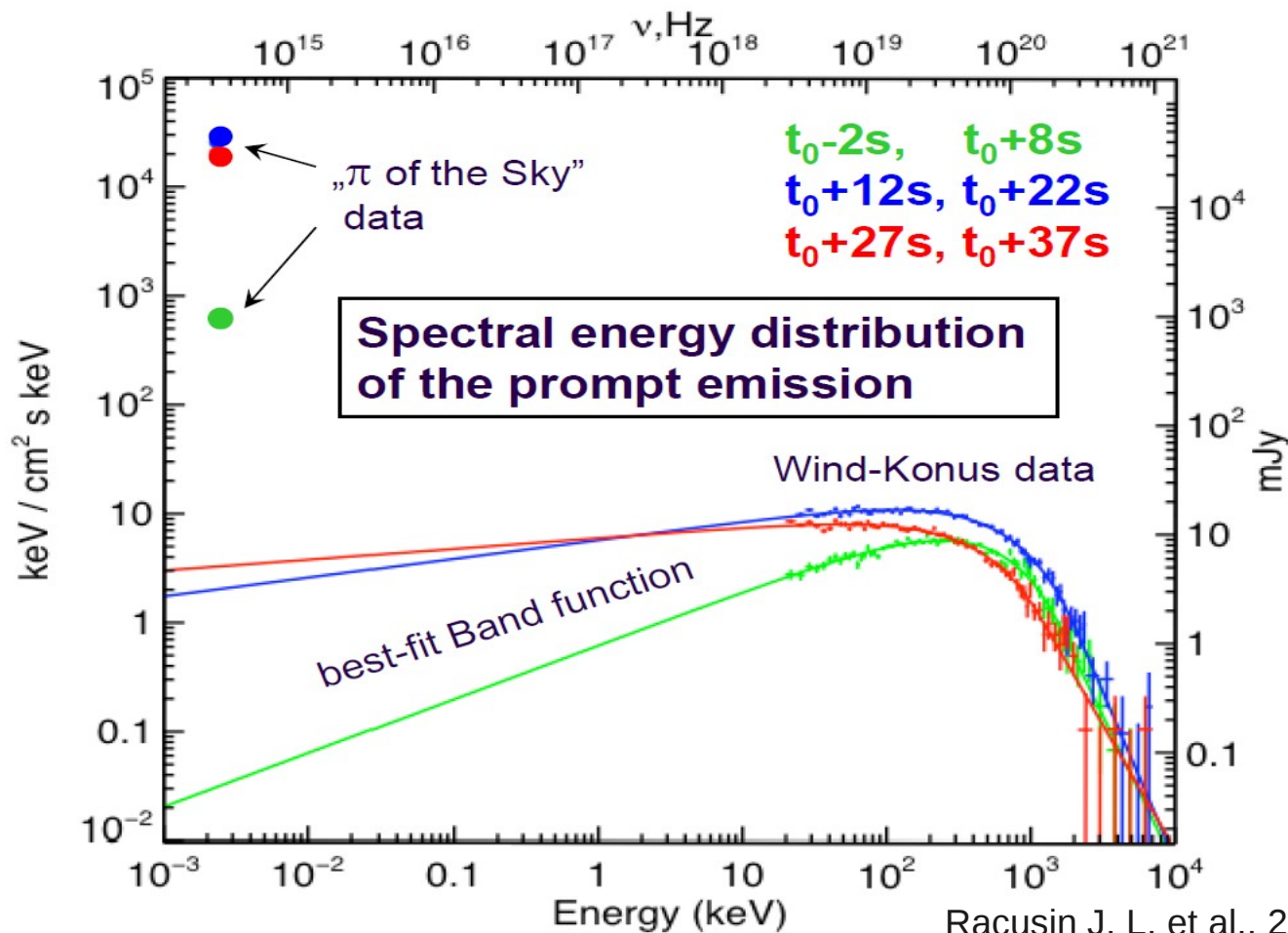
"Pi of the Sky" observation of GRB 080319B

GRB080319B

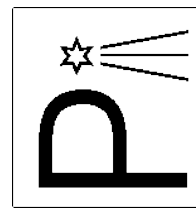

- Strumień optyczny $\sim 10^4$ powyżej oczekiwanego
→ dwa różne mechanizmy generacji promieniowania

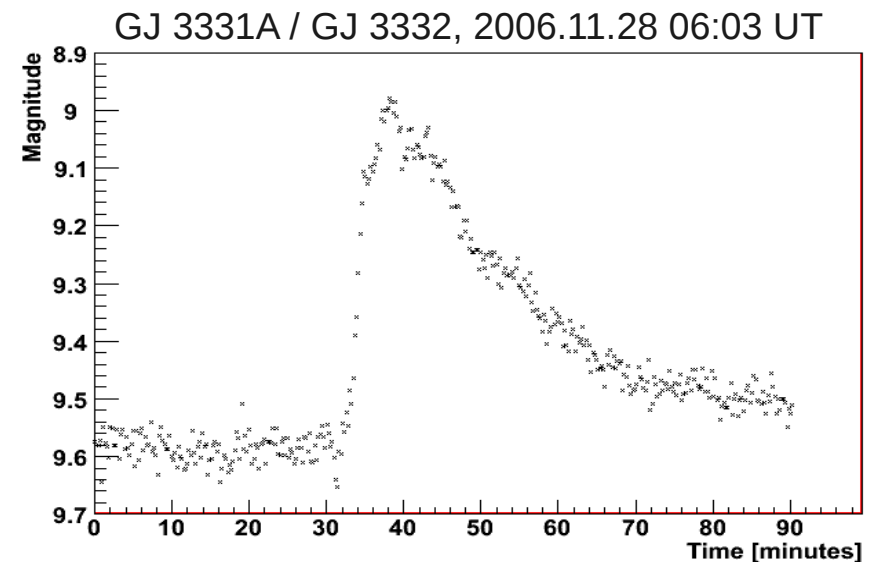
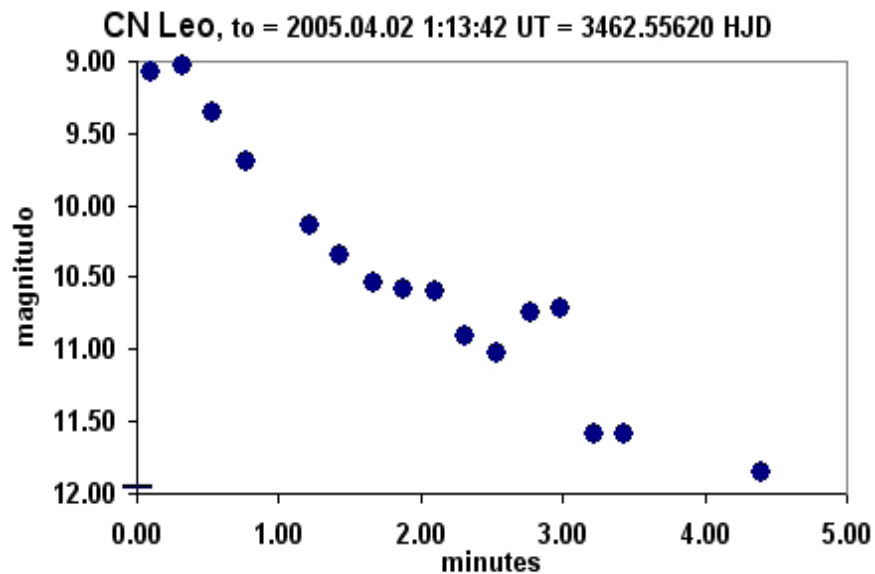
Racusin J. L. et al., 2008, Nature 455, 183

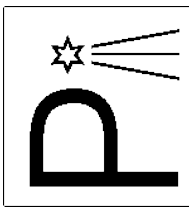
Pi of the Sky

Inne przykłady automatycznie wykrytych błysków

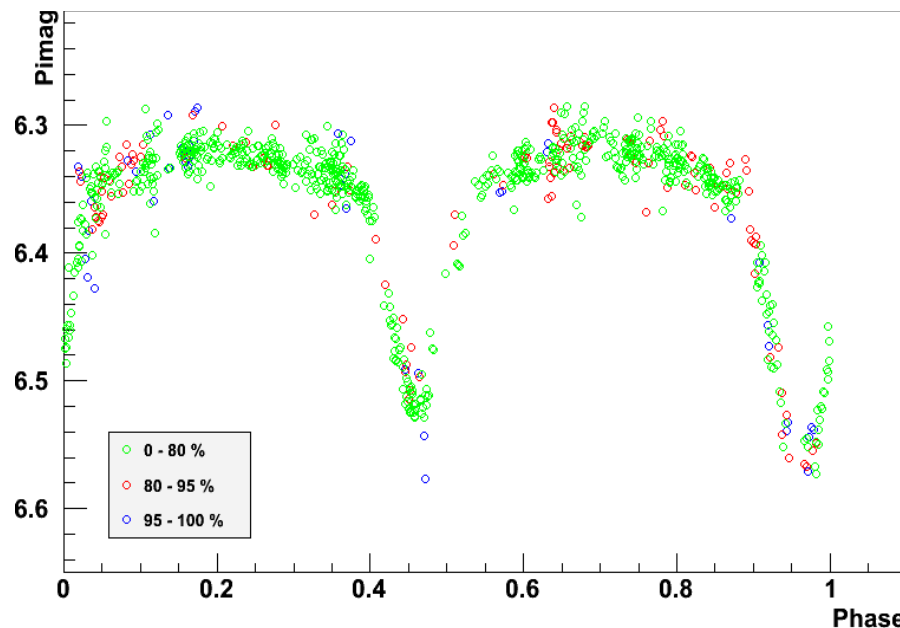
- rozbłysk gwiazdy rozbłyskowej V*CN Leo
 - pojaśnienie od 13.5m do 9m
- rozbłysk gwiazdy rozbłyskowej GJ3331A/GJ3332

Pi of the Sky

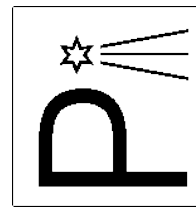
- Pomiar jasności gwiazd zgromadzone są w dedykowanej bazie danych (2 mld. pomiarów!)
- Specjalne algorytmy wyszukują gwiazdy zmienne i wyznaczają okresy zmienności
 - Klasyfikacja – tzw. sieci neuralne
- Poprawki i kryteria selekcji najlepszych pomiarów

krzywa blasku BG Ind

M. Rozycka et al. MNRAS 414 (2011) 2479

Pi of the Sky

- Wszystkie zebrane dane są publicznie dostępne
<http://grb.fuw.edu.pl/pi/databases>

- Baza 2006 - 2009
 - $16.7 \cdot 10^6$ obiektów
 - $2.16 \cdot 10^9$ pomiarów

Go to another database ▾ Pi Stars Browser Database: Full database 2006-2009 (# of objects > 10.0 mln)

Superstar id: Show

% - replaces any string
* - replaces one character
 search for superstar table
 search for stars table

Searching:

☐ Ra	min	00:00:00	max	24:00:00	?
☐ Dec	min	-90:00:00	max	90:00:00	?
☐ Search around	Ra	12:00:00	Dec	00:00:00	?
	radius [arcsec]	1			?
☐ Magnitude	min	0	max	15	?
☐ Error [mag]	min	0	max	1	?
☐ No. observations	min	80	max	1000000	?
☐ Amplitude [mag]	min	0	max	100	?
☐ Period [days]	min	0	max	100	?
☐ + Advanced search options					?
☐ + Advanced result pack options					?
					?

List stars Show map Count stars Get Results Pack

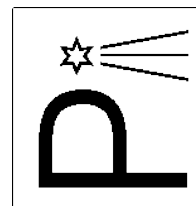
<< previous page Sort by: magnitude ▾ Stars per page: 100 ▾ next page >>

Nowe obserwatoria

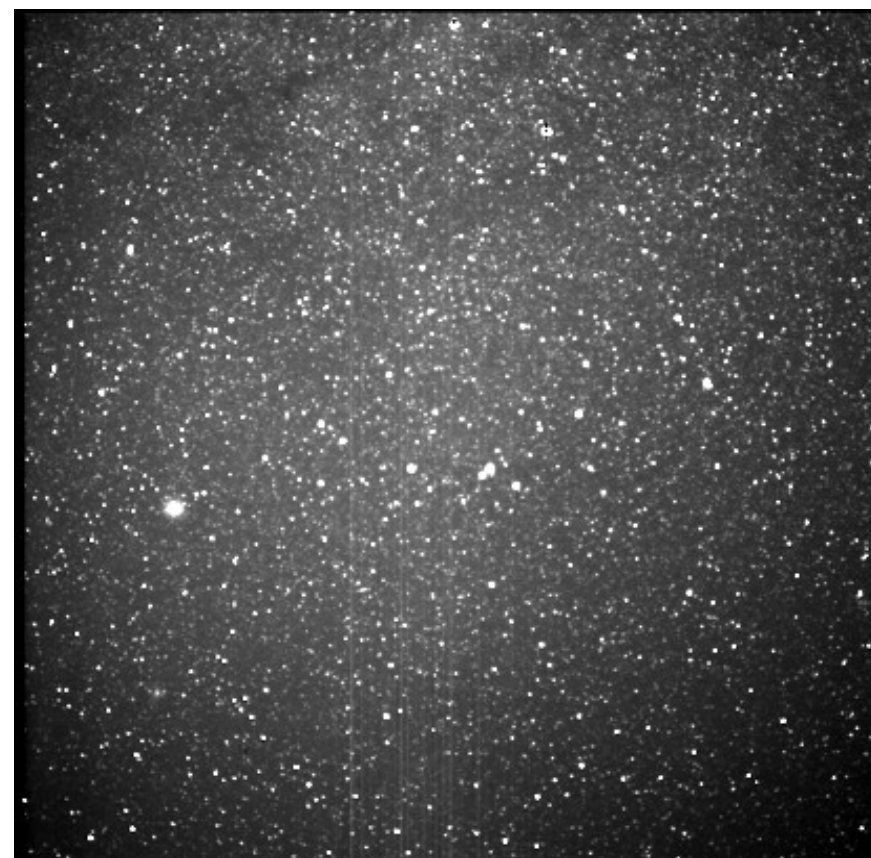
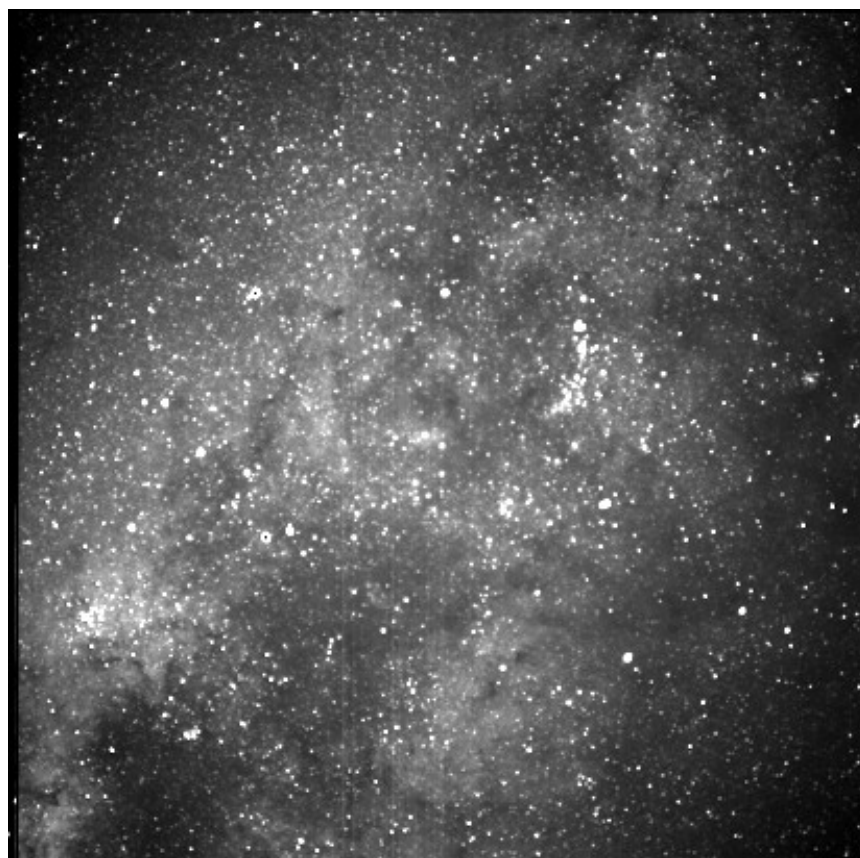
- San Pedro de Atacama, Chile
 - nowa lokalizacja prototypu
 - Instalacja: marzec 2011

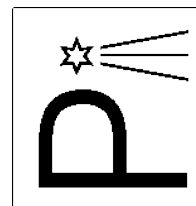
Nowe obserwatoria

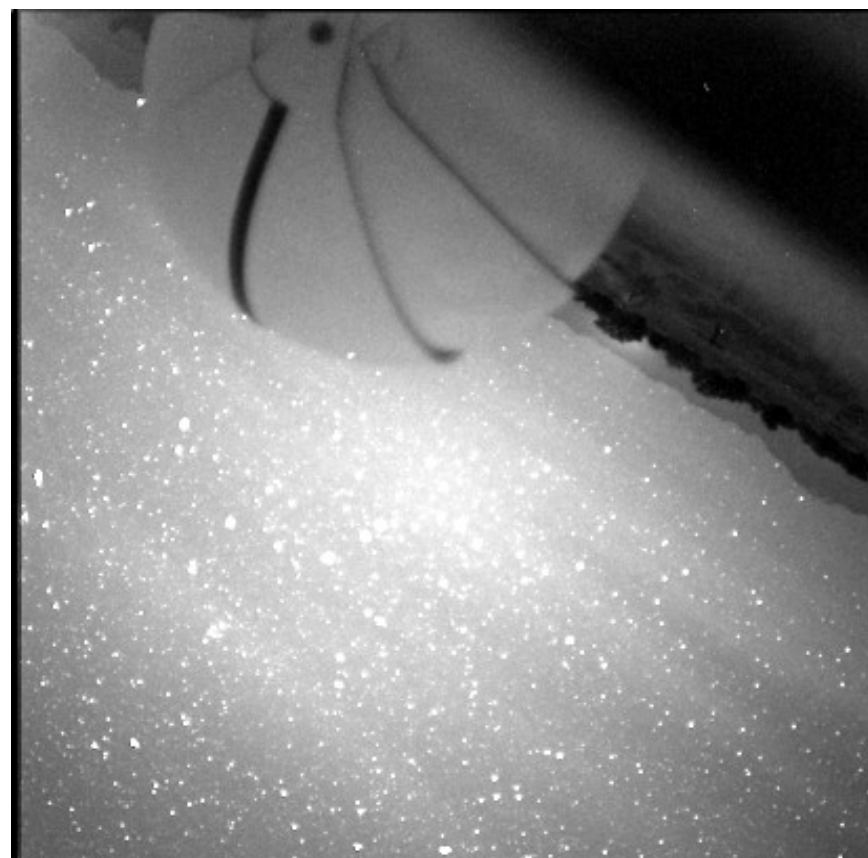
- San Pedro de Atacama (SPdA), Chile
 - pierwsze zdjęcia 25 marca 2011

Nowe obserwatoria

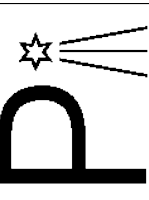
- San Pedro de Atacama (SPdA), Chile
 - pierwsze zdjęcia 25 marca 2011

Pi of the Sky i ISS

Nowe obserwatoria

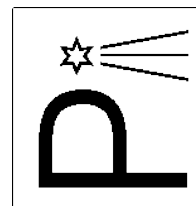

Stacja badawcza INTA koło Huelva, Hiszpania

- pierwszy detektor docelowego systemu
- Instalacja: październik 2010

Nowe obserwatoria

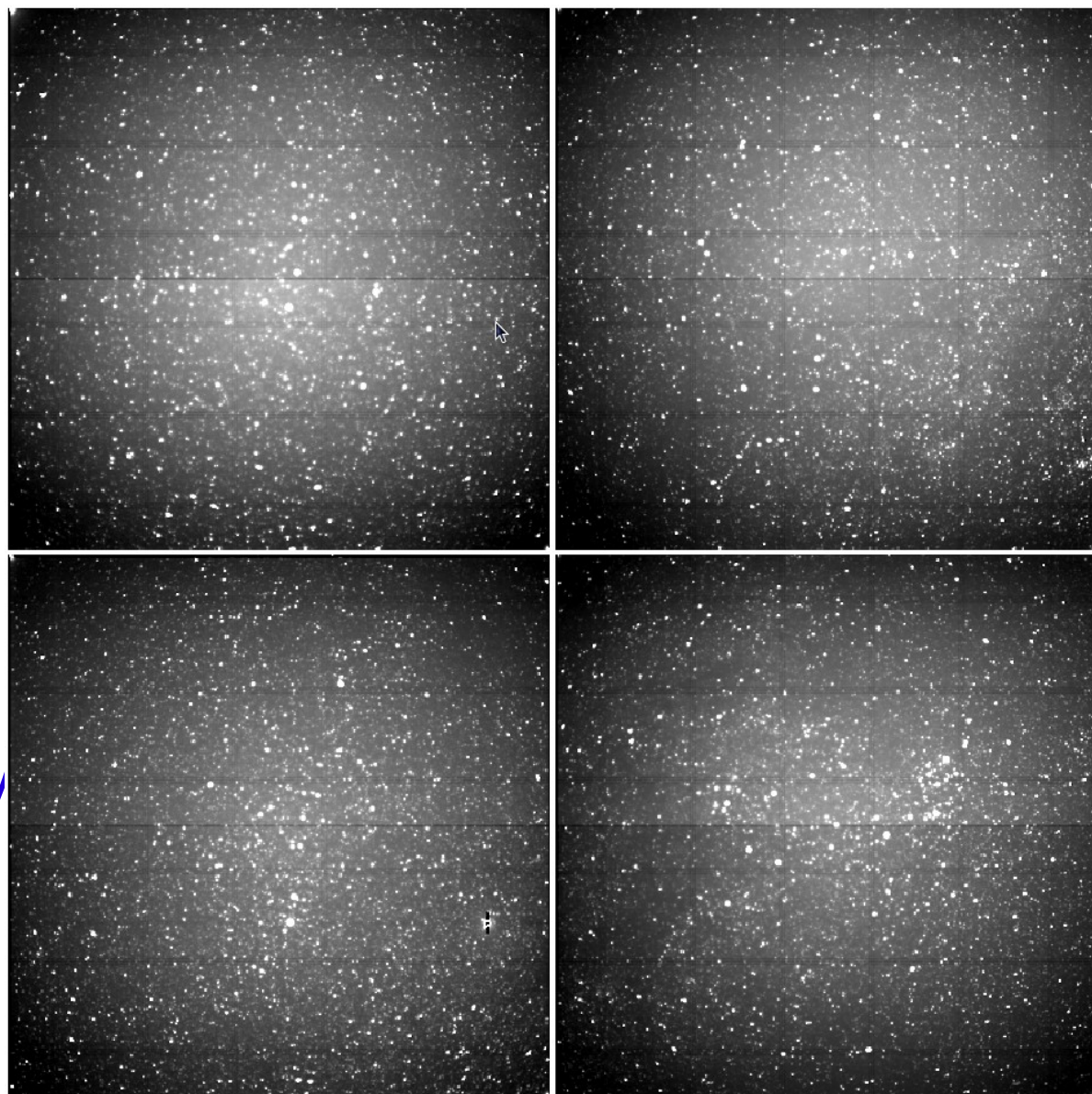

- INTA, Hiszpania

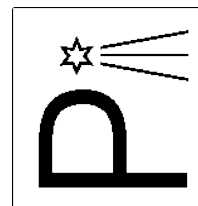
Każdy detektor to 4 kamery CCD, które obserwują sąsiednie obszary nieba, łącznie ok. $40^\circ \times 40^\circ$

Docelowo chcemy zainstalować 6 takich detektorów - 24 kamery

System w pełni autonomiczny

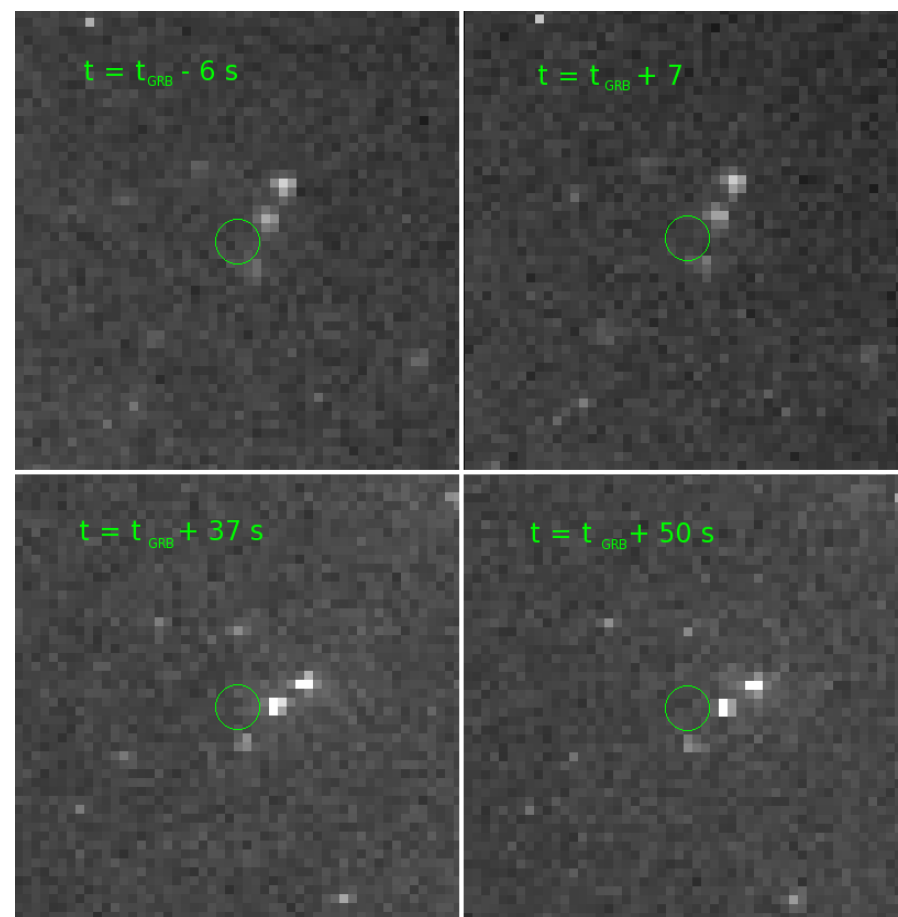
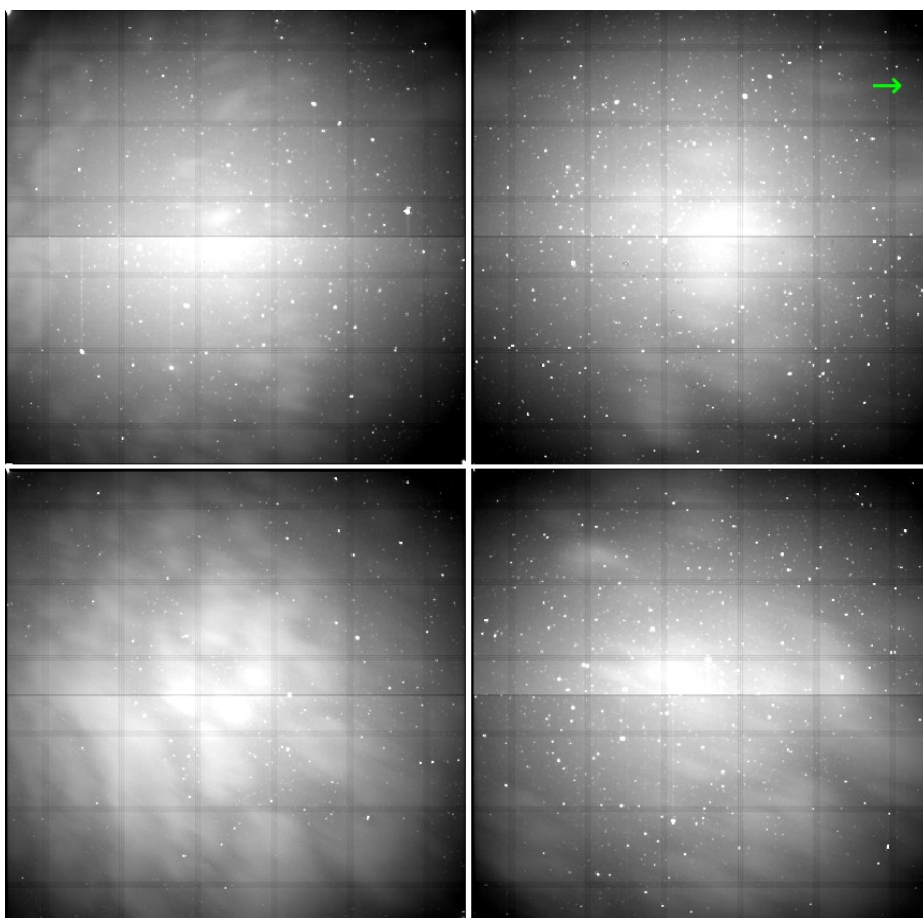
Nowe obserwatoria

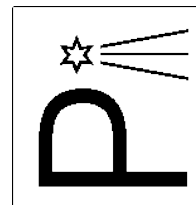
- GRB110402A w polu widzenia teleskopu w INTA

Pełne pole obserwacji

Wycinki kolejnych zdjęć

Nowe obserwatoria

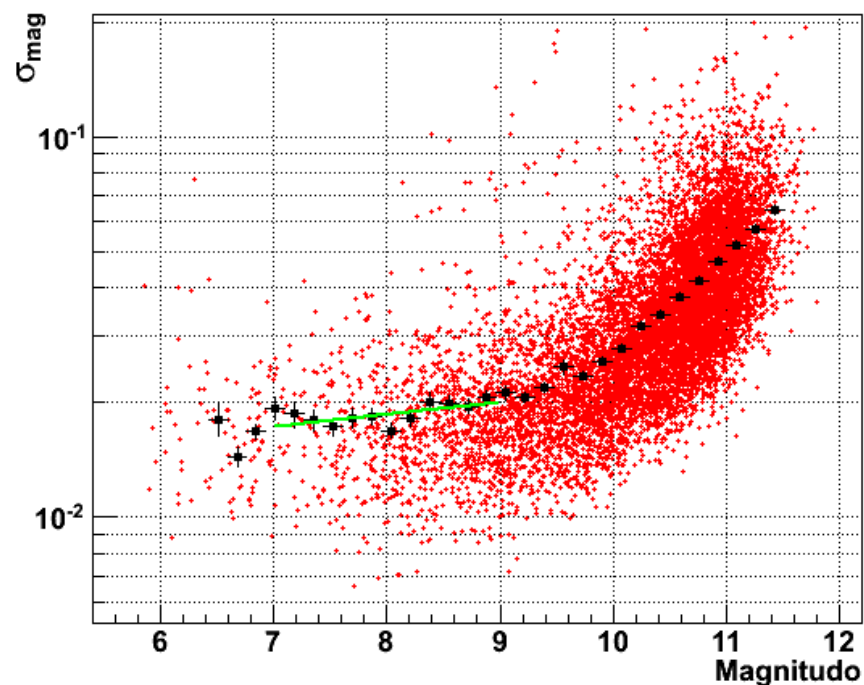

- Porównanie dokładności fotometrii (20x10s)

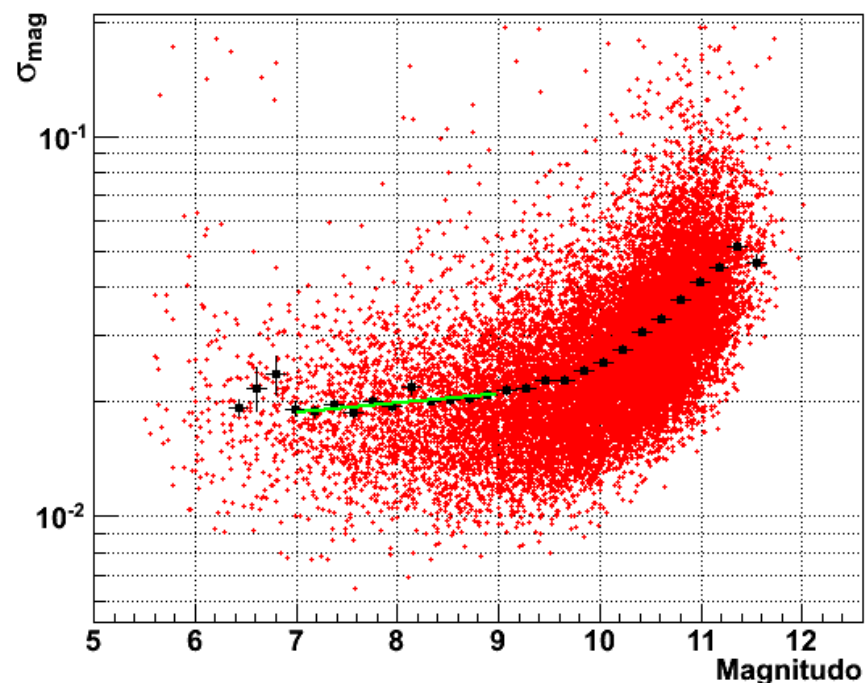
Prototyp w LCO (2009)

Nowy detektor w INTA (2011)

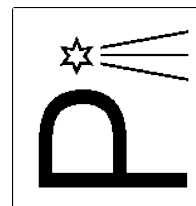
LCO

INTA

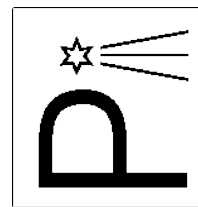
Nowe obserwatoria

- Kolejne sześć detektorów czeka na instalację
- Zamierzamy zainstalować dodatkowe detektory w INTA (A) konieczna budowa platformy
- Kolejne detektory będą umieszczone w stacji badawczej CSIC koło Malagi (B)

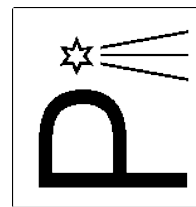

Plany na przyszłość

- Dalszy rozwój kamer CCD konsorcjum z firmą Creotech
 - sensory z szybkim odczytem (frame transfer CCD)
 - rozważamy też układy EMCCD umożliwiające wykonywanie bardzo krótkich ekspozycji
 - “inteligentne” kamery wyposażone w procesor, pamięć i pracujące pod systemem Linux
 - dodatkowa pamięć i procesory DSP umożliwiają wstępną obróbkę danych w kamerze
 - szybki transfer danych
 - precyzyjny pomiar czasu (1ms)

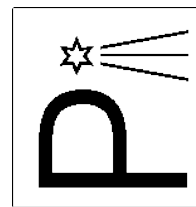
Plany na przyszłość

- Budowa nowego detektora, prawdopodobnie w Chile
 - nowa optyka ($d=20$ cm) → zwiększenie zasięgu
 - szybkie kamery (minimum 3 fps)
 - szybki montaż (dojazd do błysku w ok. 10 s)
- umożliwi to m.in.
- szybką reakcję na alerty GCN oraz błyski wykrywane przez Pi of the Sky
 - lepsze wykrywanie i śledzenie satelitów oraz „śmieci kosmicznych”

Środki przyznane w ramach projektu „IDEAS Plus” MNiSW

Plany na przyszłość

- Udział w projekcie FP7

<http://robtel.eu>

GLObal **R**obotic telescopes **I**ntelligent **A**rray for e-Science

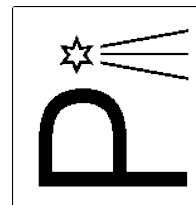
TYPE OF FUNDING SCHEME:

COMBINATION OF COLLABORATIVE PROJECTS AND COORDINATION AND SUPPORT ACTIONS (CP-CSA)

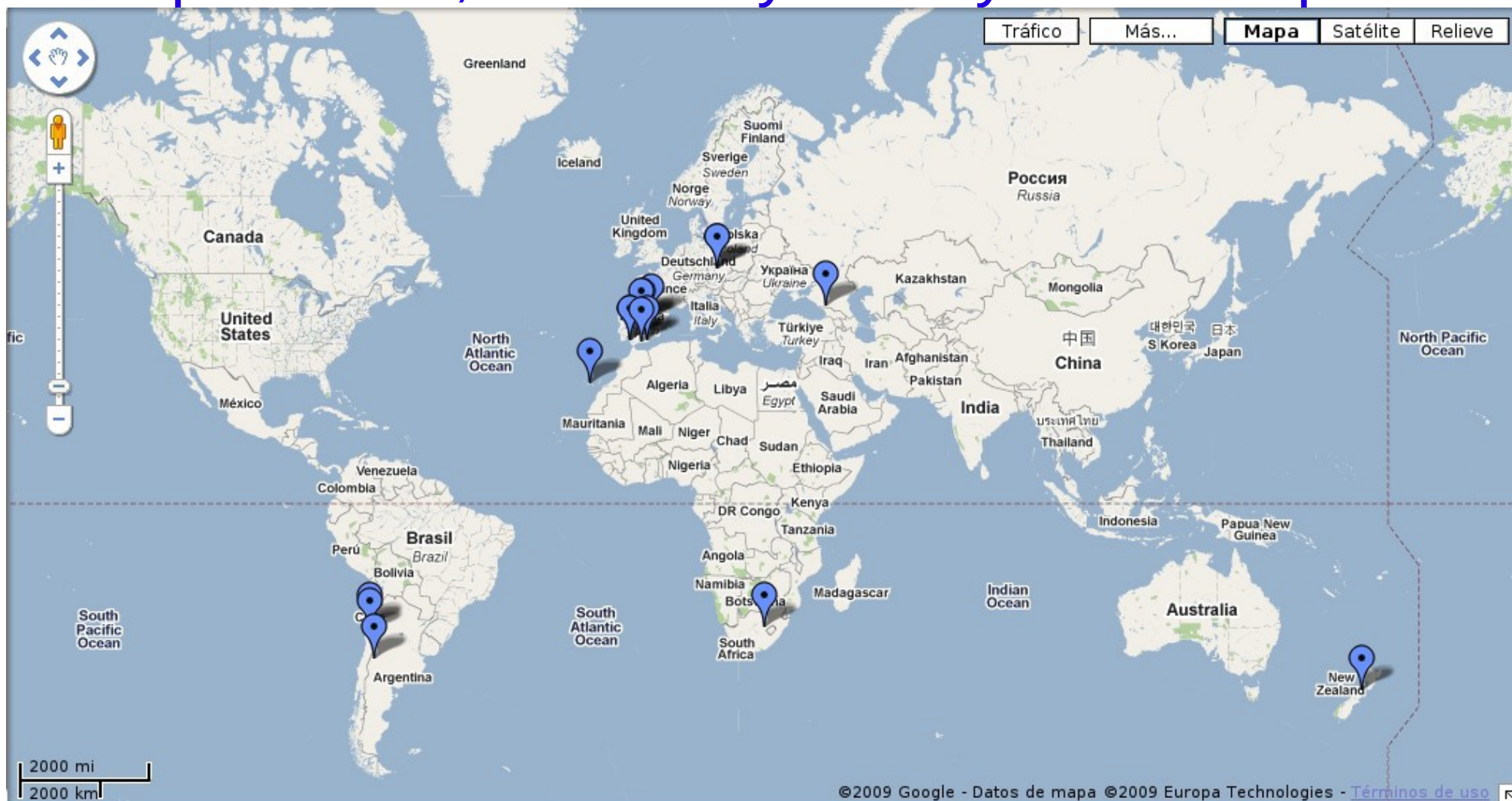
WORK PROGRAMME TOPICS ADDRESSED:

INFRA-2011-1.2.1: e-Science environments

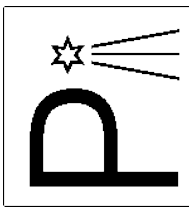
GLORIA

- 13 partnerów, 17 zrobotyzowanych teleskopów

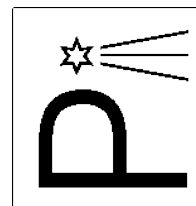

GLORIA

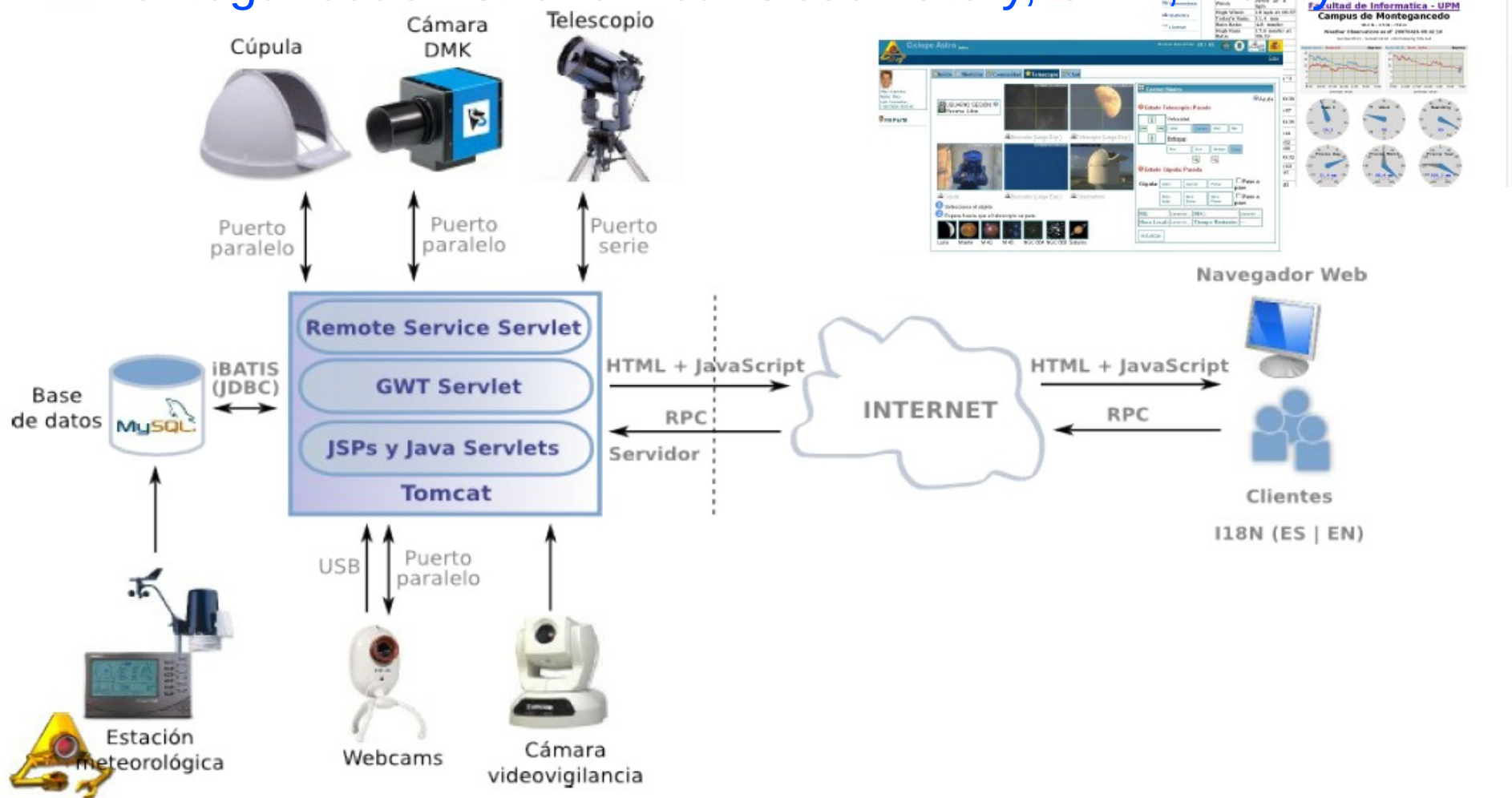
- Cele projektu:
 - stworzenie „społecznościowej”, publicznie dostępnej sieci teleskopów
 - opracowanie standardów i narzędzi (Web 2.0) umożliwiających łatwy dostęp do zasobów sieci (teleskopów i danych)

GLORIA

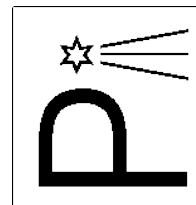

- Podejście wzorowane na projekcie Ciclope

Montegancedo Astronomical Observatory, UPM, Madrid

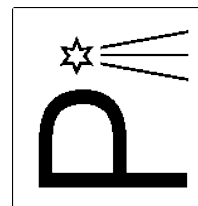

GLORIA

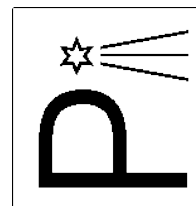

- Cele projektu:
 - stworzenie „społecznościowej”, publicznie dostępnej sieci teleskopów
 - opracowanie standardów i narzędzi (Web 2.0) umożliwiających łatwy dostęp do zasobów sieci (teleskopów i danych)
 - stworzenie platformy do prowadzenia badań: obserwacji „on-line” i analizy „off-line”
nowa jakość: możliwość obserwacji 24/24
 - przygotowanie oprogramowania do pełnej obsługi teleskopów, umożliwiającego ich
włączenie do sieci GLORIA
 - popularyzacja astronomii

Podsumowanie

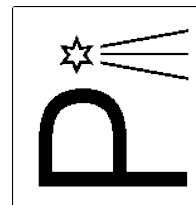

- Po 40 latach od odkrycia GRB wciąż są zagadką
 - roboty „polują” na wczesne błyski optyczne
- Nowe podejście w Pi of the Sky
 - monitorowanie nieba i samodzielne wykrywanie
 - GRB080319B potwierdziło słuszność koncepcji
 - dalszy rozwój infrastruktury w najbliższych latach
- Europejska sieć GLORIA tworzona w ramach FP7
 - inteligentna sieć zrobotyzowanych obserwatoriów
 - otwarty dostęp do danych i czasu obserwacyjnego

Dziękuję za uwagę

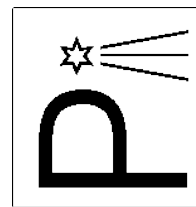
Pi of the Sky

- Statystyka obserwacji błysków GRB

Obserwatorium	Alerty GRB z sieci GCN						
	w dzień	awaria	zła półkula	pod horyz.	chmury	poza FOV	FOV
LCO (2006-2009)	224	65	28	56	12	65	2
SPdA (od marca 2011)	20	4	1	2	0	5	0
INTA (od listopada 2010)	32	12	2	5	0	10	1

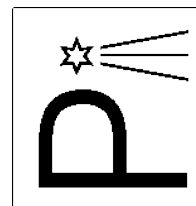
Pi of the Sky

- Kamery są autorską konstrukcją naszego zespołu
 - gotowymi elementami są tylko obiektyw i chip CCD
 - szczególnie istotna: migawka na $\sim 10^7$ otwarć
 - pełna kontrola i transfer danych przez internet

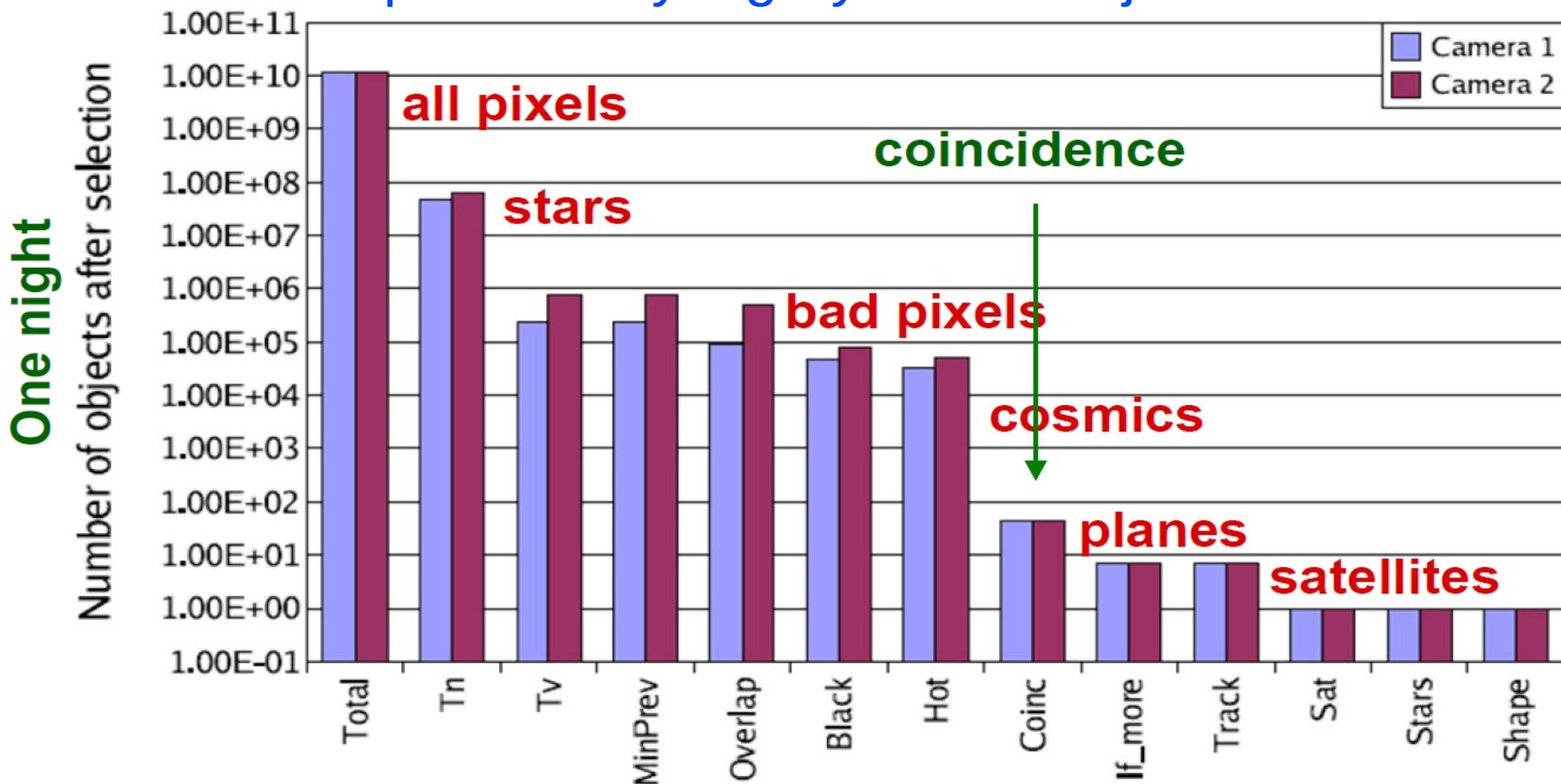

Pi of the Sky

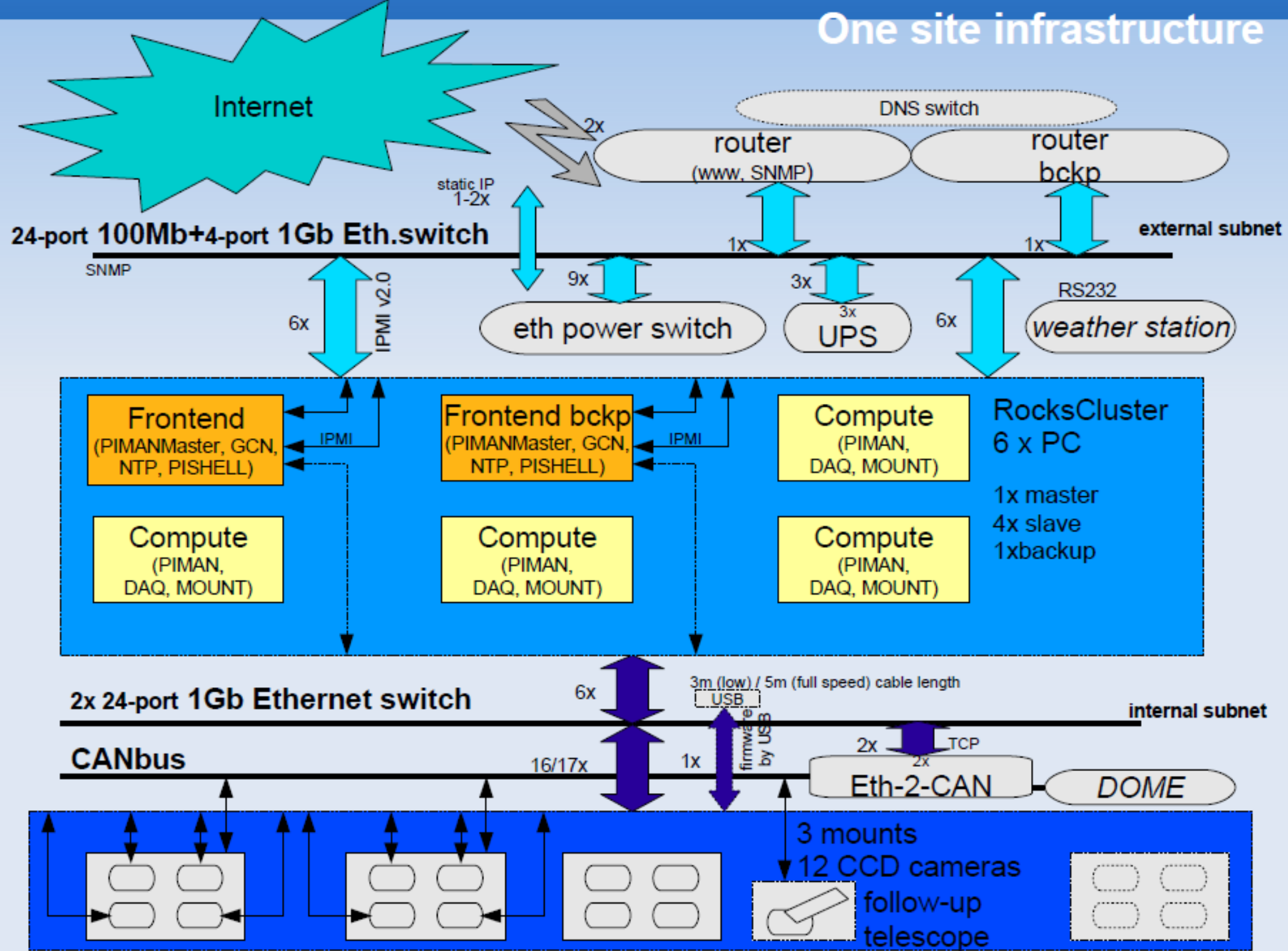

- Identyfikacja błysków:

wielopoziomowy algorytm redukcji tła

One site infrastructure

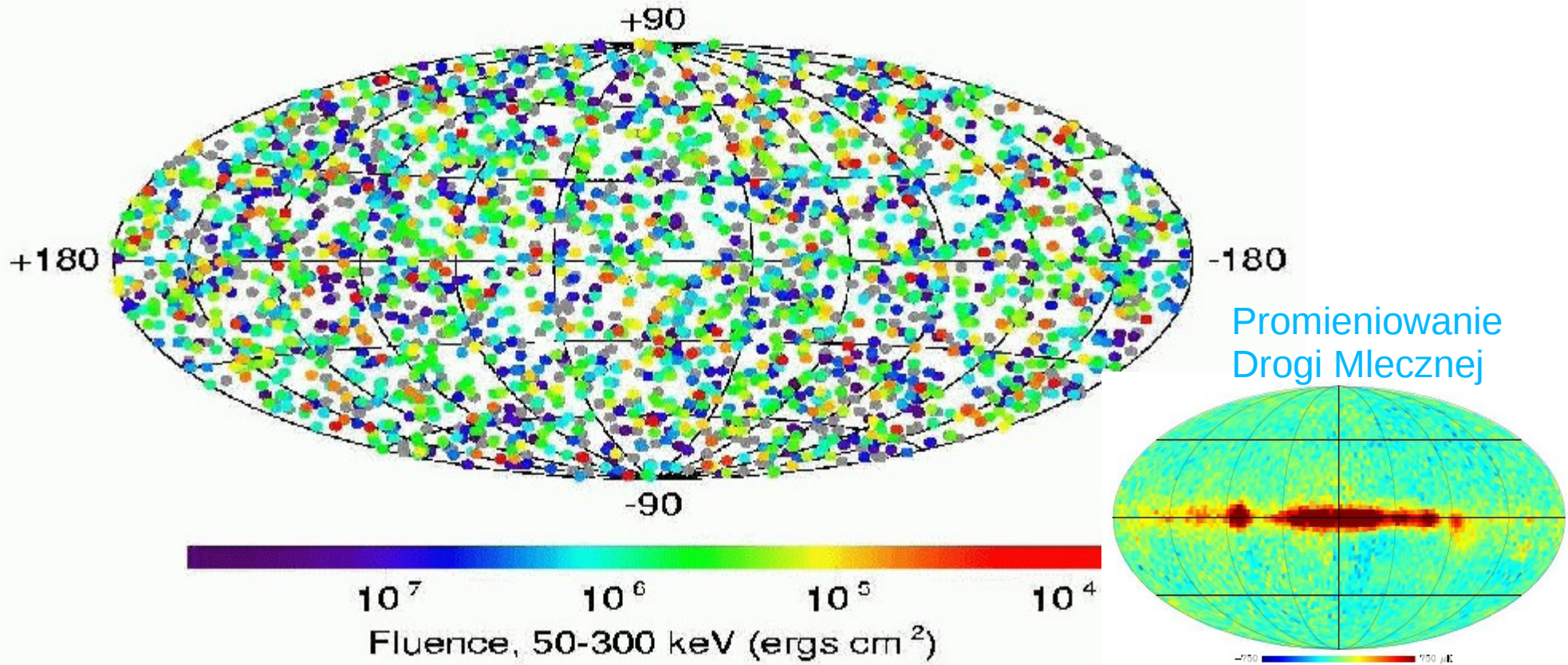

Błyski gamma

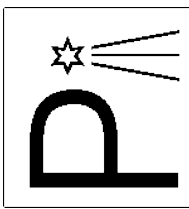

- W roku 1991 wystrzelono satelitę CGRO z instrumentem BATSE (Burst And Transient Source Experiment)

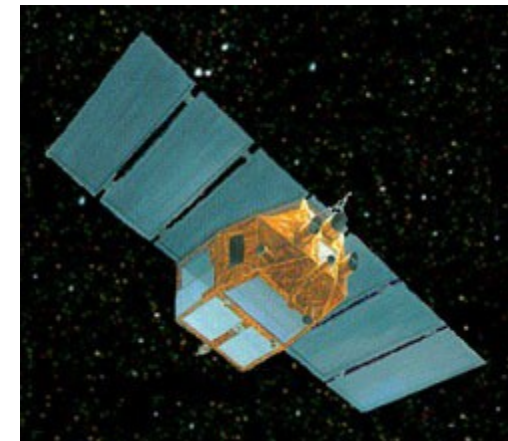
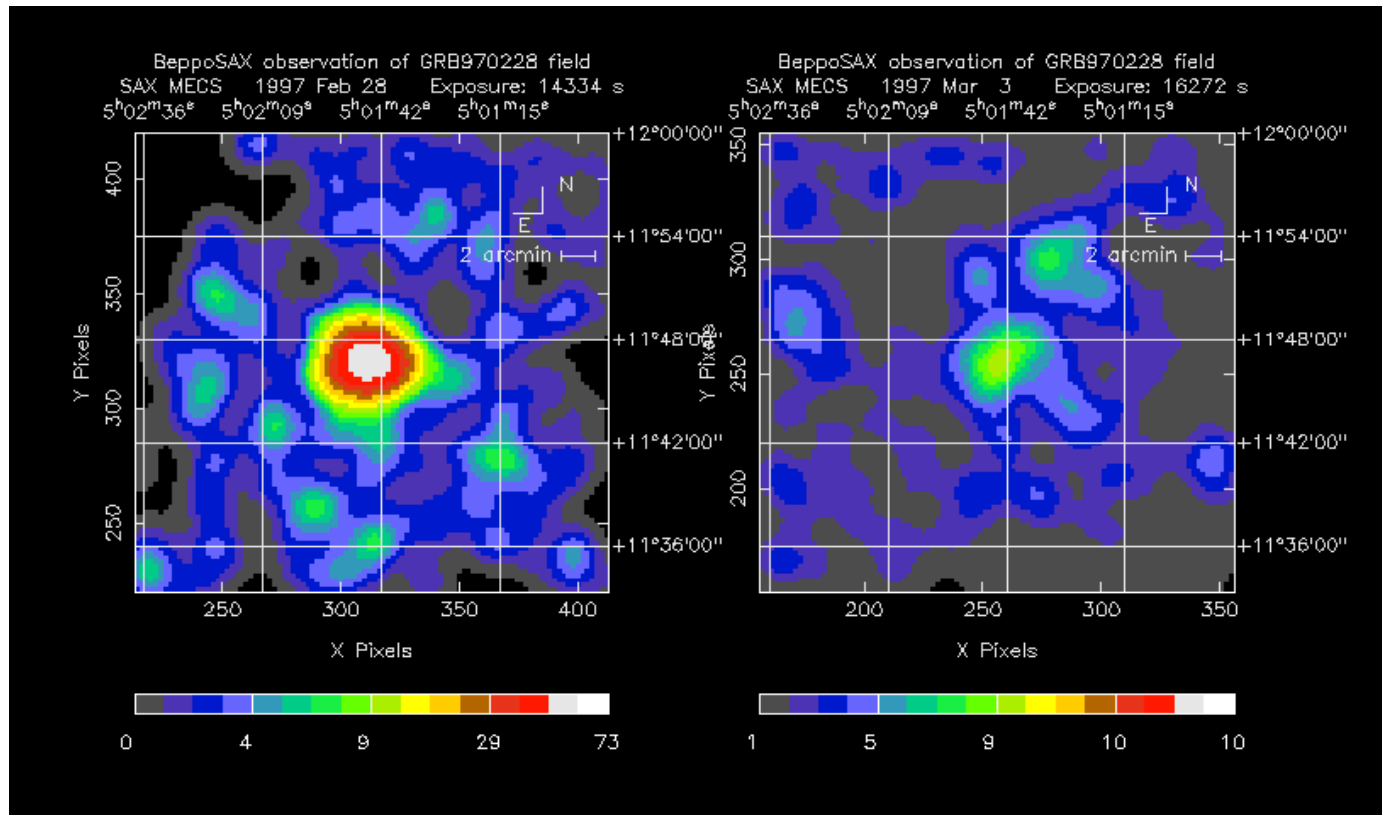
2704 BATSE Gamma-Ray Bursts

Błyski gamma

- W 1997 roku włoski satelita BeppoSAX zarejestrował gasnące źródło promieniowania rentgenowskiego w miejscu GRB970228

→ dokładna pozycja
umożliwiająca
pomiar optyczny

→ pomiar przesunięcia
ku czerwieni